

Indhold

Forord	3
Indsamling, undersøgelse og forskning	4
Arkæologiske undersøgelser på øerne Unst og Balta, Shetland	4
Registrering af værktøj fra vikingetiden	4
Ottars uldsejl	6
Rapport om det færøske råsejl	7
Skrog- og rigrekonstruktion til 1:10 model af Hedeby-langskibet	7
Sejladsforsøg med kopi af Hjortspringbåden	7
Samlinger, arkiver og lokaler	8
Udlån	8
Fotoarkivet	8
Bevaring	8
Lokaler	9
Udstillinger og andre arrangementer i Vikingskibshallen	9
Billedfrise og modeller om Skuldelev-spærringens funktion	9
Vikingerne i Irland	9
Børnenes museum	9
Skuldelev 2 udstillingen i vestrummet	10
Schubertkoncerter	10
Foredragsrækker	10
Udstillinger og andre arrangementer ved Museumsøen	11
Særudstillingen Havskibet	11
Særudstillingen Roskildeskibene	11
Bådeværftet	11
Bådsamlingen	11
Rekonstruktionen af langskibet Skuldelev 2	11
Salg af Gokstad-seksæring	13
Bådelaugene	13
Publikumsformidling	13
Publikumssejlad	13
Børnenes museum	14
Arrangerede besøg	15
Kurser	15
Anden publikumsformidling	15
Skoletjenesten	15
Vikingskibshallen	15
Museumsøen	16
Samarbejde	16
Særarrangementer	16
Melodi Grand Prix i Roskilde	16
Samfundsmagten og magten i samfundet i Danmark før 1350	16
Huggetræf	17
Specielle sejladarrangementer	17
Særlige publikumsaktiviteter	17
Vikingskibsmuseets Venner	18
Udstillinger og arrangementer i ind- og udland	18
Udstilling i Hamburg	18
Jukung-Boats from the Barito Basin, Borneo	18
Vikingerne omkring Øresund	18
Roskildeskibene	19
Uddannelsesmesse i Odense	19
Publikationer	19

Besøg	20
Besøgsstatistik 2001	20
Film	21
Publikumssammensætning	22
Museumsbutik	22
Restaurant	23
Økonomi, personale og bestyrelse	23
Økonomi	23
Projekt til forbedring af museets egenindtjening	23
Personale	24
Bestyrelse	27

Skuldelev 2 rekonstruktionen på værftspladsen i september 2001.

Forord

År 2001 har været præget af arbejdet med museets fremtid. Der er udarbejdet en omfattende perspektivplan, der formulerer museets overordnede vision, og som belyser visioner, problemer og muligheder indenfor undersøgelsesarbejde, samlinger, forskning, undervisning og uddannelse, modernisering og udbygning af Vikingskibshallen, publikumsværksteder, arkæologisk værksted, maritime håndværk og økonomi.

Perspektivplanen har bl.a. været drøftet med kulturminister Elsebeth Gerner Nielsen, som bad Statens Museumsnævn om at udarbejde et notat om museets økonomiske vanskeligheder og forskningsmæssige profil. Notatet skal ligge til grund for de videre drøftelser med Kulturministeriet.

I forbindelse med perspektivplanarbejdet og i dialog med Statens Museumsnævn er ændringer i bestyrelsens størrelse og sammensætning forberedt. Fra 2002 reduceres antallet af bestyrelsesmedlemmer fra 15 til 8; forretningsudvalget nedlægges, og der oprettes et vejledende repræsentantskab, som skal sikre en bredere forankring af museet i omverdenen. Der er i den forbindelse udarbejdet nye vedtægter, forretningsordenen for bestyrelsen samt forslag til sammensætning af og forretningsordenen for det vejledende repræsentantskab.

Under perspektivplanarbejdet er der også blevet arbejdet med museets egenindtjening. Roskilde Kommune og Roskilde Amt har støttet dette arbejde, dels ved at indgå i en arbejdsgruppe, der har arbejdet målrettet med forbedring af indtjeningsmulighederne, dels gennem økonomisk støtte til ansættelse af en konsulent, der har understøttet arbejdsgruppens indsats. Arbejdsgruppen og konsulenten afsluttede arbejdet ved årets udgang med en rapport. I årets løb har arbejdet ført til en række konkrete initiativer. Bl.a. er museumsbutikken blevet moderniseret og udvidet, og museets værft har bygget en vikingskibskopi til salg til en privatperson.

Arbejdet med perspektivplanen fortsætter i det kommende år.

Rekonstruktionen af Skuldelev 2-skibet, der finder sted på museets værft på grundlag af en donation fra Tuborgfondet, har sat sit præg på museet gennem hele året. Ved årets begyndelse var kølen lagt og stævnene rejst, og publikum kunne i de følgende 12 måneder opleve, hvordan den ene store egestamme efter den anden ankom fra skoven for at blive kløvet og hugget til planker. Ved årets udgang var bunden, de første 7 bordgange i skibet, lagt.

Museet har derudover gennemført en række aktiviteter, som alle omtales i beretningen. Her kan nævnes udgivelsen af bogen *Vikings in Ireland*, opbygning af udstillingen *Roskildeskibene* til det arkæologiske værksted, samt udviklingen af et nyt børnemuseum i Vikingskibshallen. Sideløbende hermed har museet deltaget i og bidraget til flere arrangementer og udstillinger i udlandet.

Museet registrerede i alt 140.741 betalende gæster, hvilket var 11.625 færre end året før, svarende til et fald på ca. 7%. Faldende besøgstal har desværre været en tendens på landsplan - på landets kulturhistoriske specialmuseer har der således været et gennemsnitligt fald på ca. 8%. Det registrerede besøgstal er alene udtryk for, hvor mange mennesker der køber billet til museet. Antallet af gæster, der besøger den gratis tilgængelige Museumsø, ligger i omegnen af en halv million - vurderet på grundlag af udvalgte tælledage.

95 personer, svarende til 44 årsværk (opgjort efter ATP metoden) har i årets løb været beskæftiget ved museet. Hertil kommer 10 personer, svarende til 5 årsværk, der har været tilknyttet i elevpladser og beskæftigelsesprojekter.

Ved årets udgang måtte museet efter tilbagegangen i besøgstallet reducere forventningerne til år 2002-budgettet gennem besparelser. Besparelserne kunne ikke undgå at ramme personaleområdet. Fire medarbejdere modtog således deres afsked.

Trods de økonomiske problemer afspejler beretningen en omfattende aktivitet, der kun har kunnet

gennemføres på grundlag af økonomisk opbakning fra tilskudsgivere og fonde, og takket være en stor indsats fra personalets side. Mange personer og institutioner har ydet hjælp og støtte til museets arbejde. Vi er dem alle stor tak skyldig.

Indsamling, undersøgelse og forskning

Arkæologiske undersøgelser på øerne Unst og Balta, Shetland

Det internationale, tværvideenskabelige forskningsprojekt *Viking Unst Project* har gennem arkæologiske og naturvidenskabelige undersøgelser til hensigt at beskrive karakteren af vikingernes ekspansion i det nordatlantiske område - bl.a. den norrøne bebyggelse og bosættelsesstruktur, de økonomiske og ressourcemæssige vilkår, de maritime forhold, de tidlige kirker, stednavnene, kulturmødet med pikterne m.m.

Museets arkæolog museumsinspektør Anne-Christine Larsen har siden 1995 været tilknyttet dette projekt og fra 1999 blev Vikingskibsmuseet formelt inddraget som selvstændig samarbejdspartner med ansvar for maritime anlæg. Anne-Christine Larsen har i de sidste år koncentreret undersøgelse om bådhuse (nauster), maritime bosættelser (kystrelaterede bosættelser og maritim økonomi) samt formodede skibssætninger. Sidstnævnte spidsovale stensætninger, der på baggrund af konstruktion og karakter har ligheder med skandinaviske skibssætninger som Lindholm Høje, er blevet underkastet såvel topografiske som geofysiske undersøgelser.

Undersøgelser af nausterne fortsatte i 2001 og i slutningen af året blev hele projektet og dets fremtidige struktur og indhold diskuteret på et seminar i Glasgow, hvor alle involverede parter fra Glasgow University, Bradford University, Sterling University, Shetland Amenity Trust og Vikingskibsmuseet deltog. Projektet og de fremtidige undersøgelser søges for størstedelen økonomisk finansieret af den britiske lotterifond.

Registrering af værktøj fra vikingetiden

I år 2001 fortsatte bådebygger Thomas Finderup registreringen af vikingeværktøj på de danske museer. De sidste svar på den skriftlige forespørgsel kom hjem, så der nu er et svar fra over 50 danske museer på hvad de har af værktøj fra vikingetiden.

Ud fra disse svar udvalgte ligesom sidste år nogle museer til besøg.

Første tur gik til Kulturhistorisk Museum Randers, hvor kontakten var museumsinspektør Ernst Stridsing.

Hele samlingen af vikingeværktøj blev tegnet, opmålt og fotograferet - ialt 16 stk. For første gang forsøgte det at lægge alle oplysninger ind på databasen på stedet, ligesom der blev eksperimenteret med digital fotografering. Samlingen indeholdt utrolig mange velbevarede økser, flere af dem med dele af skaftet bevaret. Hvad der især var vigtigt var, at de næsten alle har en ret præcis datering.

Der er fremstillet kopier af tre af disse økser. De har alle vist sig meget anvendelige til bygningen af Skuldelev 2 rekonstruktionen. En meget flot bredbil, der hidtil ikke havde været tiltænkt nogen evner som arbejdsøkse, er nu den foretrukne til plankehugning på museets værft. En stor bredægget økse, af den type der for det meste regnes for at være våbenøkser, har vist sig at være meget velegnet til at hugge mindre planker og samlinger. Den sidste økse var en lille håndøkse på 500 g, en størrelse der ikke findes mange velbevarede eksemplarer af, den er blandt andet blevet brugt til at hugge blokke med.

Turen gik videre til Hobro for at se på værktøj fra Fyrkat. Her var der 2 flotte økser og en knibtang. Knibtangen havde i første omgang den største interesse, da man længe har undret sig over, hvordan vikingerne har klippet de mange tusinde søm over. En nærmere undersøgelse af fundomstændighederne og en samtale med professor Else Roesdahl viste, at den sandsynligvis ikke er fra vikingetiden.

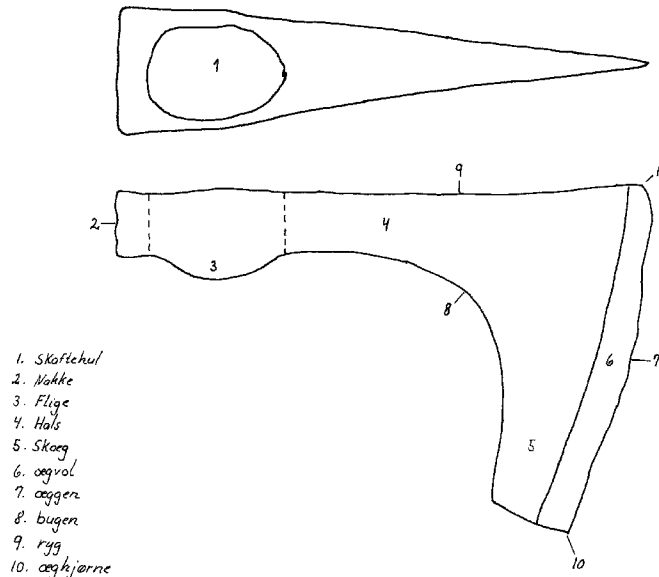
Dagen efter fortsatte turen til Thisted, for at besøge Museet for Thy og Vester Hanherred.

Der blev i løbet af dagen registreret 16 økser. Deriblandt nogle meget velbevarede store tyndbladede økser. De har sandsynligvis været våben, men det kunne være interessant at prøve om en

kopi kunne bruges til nogle arbejdsprocesser i skibsbygningen.

Med på denne tur var foruden Thomas Finderup databaseeksperten Asmund Birkals og arkæologistuderende Michael Rotvig Kristiansen.

En ny tur startede den 29.oktober. Opmålingsgruppen bestod på denne tur af Thomas Finderup, Michael Rotvig Kristiansen, fotograf Werner Karrasch og studende Stina Hauch Kaufmann.

Første dag besøgte holdet Lund Kulturhistoriske Museum. Her opmålte over 30 stk. værktøj fra vikingetid og middelalder. Mange af økserne var desværre vanskelige at datere, men kan alligevel være nyttige, når der skal konkluderes noget om typernes udbredelse. Dagen efter gik turen til Kulturen i Lund. Her blev ca. 10 økser opmålt og kartoteket gennemgået for hvad der måtte findes på magasinerne. Senere på dagen besøgte magasinet. I det hele taget et meget spændende museum, hvor opmålingsgruppen fik megen hjælp af Conni Johan Haven fra Kulturen og Hampus Cinthius fra Kulturhistoriske Museum.

Gruppen blev imidlertid ikke helt færdig i Lund og må på et senere tidspunkt vende tilbage og se nærmere på magasinerne. Derudover bør der også ses på flere andre museer i Sverige.

I sidste årsberetning blev nedenstående spørgsmål opstillet. I løbet af dette år har vi nærmet os et svar på flere af dem, ikke kun ved hjælp af oplysninger fra det indsamlede materiale, men også ved praktiske forsøg og gennemgang af relevant litteratur.

- Har øksen ændret sig siden vikingetiden?
- Har der været nogle geografisk betingede forskelle?
- Hvilke økser er våbenøkser og hvilke er arbejdsøkser?
- Har man brugt knibtænger til afkortning af sømmene ?
- Hvordan har økserne været skæftet?
- Hvilke typer økser har været brugt til plankehugning
- Har der været anvendt jernkiler til flækning af stammerne?
- Hvilke typer bør har været i brug?
- Hvilke typer høvle?
- Hvordan har jernet været ?
- Hvordan har en typisk fældeøkse set ud ?

Det vil være for meget at komme ind på alle spørgsmålene her, men et par svar kan allerede gives. Randersøkserne samt en økse fra Varde gav en meget større viden om skæftning. Alle disse skafter er rette, nogle er monteret med skaftet oppe fra og ned .

Ved gennemgang af litteraturen er der fundet flere relevante fund. Et af dem er en meget velbevaret høvl fra vikingebebyggelsen i Dublin. Der blev fremstillet en kopi af høvlen som blev brugt til høvling af landet på skibsplankerne (der hvor plankerne overlapper hinanden) og skarringerne (der hvor plankerne samles indbyrdes).

Til plankehugning fremstilledes en rekonstruktion af en bredbil fundet i en brønd i London sammen med en Knud den Store mønt, lidt tungere type, den bruges nu til plankehugning af Skuldelev 2 rekonstruktionens bord.

Da der var blevet fundet nogle jernkiler af tilstrækkelig størrelse til kløvning, blev der som sammenligning udført nogle eksperimenter med trækiler. Når disse fik den rigtige udformning viste de sig at fungere fuldt ud så godt som jernkiler. Der er herefter ingen tvivl om, at man i vikingetiden fint har kunnet kløve store stammer med trækiler.

Fyrkat knibtangen viste sig at være uden datering, og selvom der er fundet nogle fragmenter af en knibtang fra Randers, valgte gruppen at prøve at finde en anden løsning. Der blev fremstillet en mejsel, og det viste sig at man let kunne hugge sømmene over, når man holdt imod med en stor hammer fra den anden side af sømmene. Det viser sig altså at vores større viden om hvad vikingerne ikke har haft, lige så ofte kan føre til svar på hvordan de så kan have gjort.

Årets indsamlinger har også indbragt materiale, der kan være med til at give svar på flere af de øvrige spørgsmål, men det kræver nærmere analyse - noget der dog først kan påbegyndes, når indsamlingsfasen er færdig og alle facts lagt ind i databasen. I år 2002 kommer turen til et besøg på Gottorp slot, og dermed vil første fase af indsamlingen være afsluttet.

Ottars uldsejl

I sejlsæsonen 2001 skulle bådelaugene for Skuldelev 1 rekonstruktionen Ottar for alvor tage hul på den mere langsigtede indsejling af Ottar og dens 90 kvadratmeter store uldsejl. Dermed også på håndteringen af de problemer, der helt sikkert kunne forventes i forbindelse med en rekonstruktion som Ottar, hvor der er lagt stor vægt på afprøvning af nye detaljer og originale materialer. Skibet har for eksempel ikke en hjælpemotor, man kan støtte sig til under afsejling fra havne eller anløb af disse samt under en lang række mere eller mindre kritiske situationer. Her skal skibet håndteres som "dengang". Dertil kommer sideroret og eksperimenterne med rorvidjer - og - som noget nyt for de fleste - et tromlespil på agterdækket med spager beregnet på faldet, det vil sige til ophaling og nedfiring af sejlet. Dette i stedet for et fald kombineret med taljeblokke og løber. Oveni kommer så de store kræfter, der slippes løs under frisk sejlads med en havknar og ikke at forglemme et stort uldsejl, der fortsat skulle indsejles samtidigt med efterbehandling og eventuelle justeringer.

Dette uldsejl viste sig at give problemer udover det forventede. Dugen her er baseret på et middelalderligt uldsejlfragment fundet i tagkonstruktionen over Trøndenens store stenkirke beliggende lige nord for Harstad på Lofoten. Uldstoffet er tredje generation udviklet under arbejdet med at ramme den originale kvalitet. De to tidligere generationer har vi repræsenteret i det 160 kvadratmeter store uldsejl til den norske storbåd Sara Kristine og det 46 kvadratmeter uldsejl på Skuldelev 3 rekonstruktionen Sif Ege af Frederikssund. Begge sejl har været indsejlet uden de store problemer. Ikke mindst har Sif Ege mange sejltimer med sit sejl, der giver skibet meget gode sejlegenskaber især på bidevind. Begge sejl er kantet med ligtovej af kort industrielt behandlet hestehår.

Ottars uldsejl har derimod ligtovej af lange mongolske hestehåle. Netop her opstod et problem, vi ikke har haft i så stort et omfang før. Når det regnede, og ligtovet blev fugtigt, trak det sig voldsomt sammen. Hermed øgedes sejlets dybde, så det blev alt for poset under bidevindsejlads, hvor undertrykket på forsiden er afgørende. Ottar løb derfor enten op i vinden eller fik stor krængning uden fremdrift - var med andre ord uden kontrol og manøvreveje.

Efter søsætningen i august 2000 og resten af sæsonen blev uldsejlet indsejlet uden efterbehandling, så ligtovet og sejlets form stille og roligt kunne komme på plads. Sejlet fungerede tilsyneladende tilfredsstillende. Dybden så ud til at være på grænsen til at være for stor. Håbet var, at ligtovet ville råde bod på dette, når det var strakt til. Højden på sejlet var også på grænsen til at være for højt.

Det blev besluttet at vente med justeringer til resultatet af efterbehandlingen havde vist sig. Denne behandlingsfase blev udført ved 2000 sæsonens afslutning. Her blev dugen smurt med en emulsion

af vand og hestemankefedt samt 25 kg gul okker til tætning af dugen. Første efterbehandlingsfase blev indsejlet, og lige med det samme slog problemet med den for store dybde i blæst og regn igennem.

Anden fase blev derpå udført. Det vil sige smøring med 40 kg varm oksetælle + 10% tjære. Denne behandling nedsætter dugens elasticitet noget. Hovedproblemet forblev imidlertid ligtovetets krympning i fugtigt vejr kombineret med den i forvejen for store dybde. I samråd med rebslager Ole Magnus besluttede vi derfor at udskifte ligtovetets hestehår med tjæret hampetovværk indtil problemet er løst. Skal man anvende hestehårstovværk til ligtovet, drejer det sig om at finde en metode, der fra starten kan få hestehårene til at "dø" tilstrækkeligt til at ligtovet ikke arbejder så meget mere. Inden sæsonen 2002 justerede sejlmageren derfor sejlet. Samtidig med påsyningen af hampeligtovet blev sejlet reduceret i dybden og 50 cm i højden.

Se desuden artiklen i *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde* nr.18, 2002 side 28 - 33: *Fra Ottars logbog* af Rikke Tørnsø Johansen.

Rapport om det færøske råsejl

I forbindelse med færøske planer om rekonstruktion og bygning af en teinæringur, der ifølge kilderne var hjemmehørende på Myggenæs omkring 1640 - 1655, blev museet bedt om at udføre et rekonstruktionsoplæg for skrog, sejl og rig.

Museets færøske bådbygger Hanus Jensen udførte en skrogkonstruktionsmodel i størrelse 1:10, som sejl og rig derpå udmåltes efter. Denne rigrekonstruktionsmodel tog udgangspunkt i den forskning, vi i en årrække har haft igang omkring den gamle færøske råsejlsrig og her det færøske uldsejl.

Med rigrekonstruktionen fulgte derfor en indgående rapport i to dele. Første del belyser kilder, hovedpunkter og generelle problemstillinger, sammenholdt med vores eksperimenter og erfaringer med egne færøbåde. Anden del gennemgår selve rigrekonstruktionen til teinæringen. Rapporten: *Sejl og rig til rekonstruktionen af en teinæringur hjemmehørende på Myggenæs omkring 1640 - 1655* indeholder desuden illustrationer, tegninger, bilag, noter og litteraturhenvisninger.

I arbejdet med at genskabe og forstå vikingetidens og middelalderens uldsejlsstoffer spiller det arkæologiske og det etnologiske materiale en ligeværdig rolle. Her er det færøske uldsejl en vigtig brik i helheden.

Skrog- og rigrekonstruktion til 1:10 model af Hedeby-langskibet

I løbet af 2001 udførtes et omfattende rekonstruktionsarbejde i forbindelse med et økonomisk tilbud angående bygning af en 3 m lang skrog/rigrekonstruktionsmodel hos modelbygger Morten Grøn-bæk til Hedebymuseet ved Slesvig.

Sejladsforsøg med kopi af Hjortspringbåden

Ligesom de to foregående år blev der foretaget forsøg med kopien af Hjortspringbåden fra Dyvig på Nordals. Første år gjalt forsøgene primært at få klarlagt bådens manøvrevevne. Andet år, hvor der var en meget veltrænet besætning af kano- og kajakroere til disposition, var spørgsmålet naturligvis, hvor høj fart jernalderkopien kunne opnå, samt hvor sødygtig den mon var.

Dette år var problemstillingen: Hvor langt kunne en sådan båd padles på én dag af en øvet besætning? Eller med andre ord: Hvor langt fra kunne en sådan relativt sødygtig krigskano med rimelighed komme - og hvor hurtigt!

Efter to forsøgsdage med ideelt vejr: højt solskin og næsten stille var det klart, at en trænet besætning ubesværet kunne padle Hjortspringbåden med en gennemsnitsfart af 4 knob inklusive passende pauser i op mod 10 timer i et døgn, hvilket giver en dagdistance på omkring 40 knob eller godt og vel 70 kilometer i døgnet - stadigvæk under den forudsætning, at vejret holder sig roligt. Med en sådan aktionsradius ligger Als ikke mere end én dag fra for eksempel Femern og Rügen eller 3 dage fra Skåne 3 dage og så videre. Det er selvfølgelig en rum tid for denne distance i ort

moderne mål, men i jernalderen var det langt hurtigere, end noget bud om overfaldet kunne nå frem over land.

De nærmere forsøgsomstændigheder og konklusioner vil sammen med en indgående beskrivelse af fundet, udgravningen og rekonstruktionen af Hjortspringbåden blive publiceret i monografiserien *Ships and Boats of the North* på Vikingeskibsmuseets forlag. Dette års forsøg blev vist og refereret i DR-TVs videnskabelige program *Viden om*.

Samlinger, arkiver og lokaler

Udlån

Estrid, rekonstruktionen af den lille klinkbyggede middelalderbåd fra Gislinge Lammefjord blev i februar udstillet i Bella Centret i forbindelse med udstillingen *Ferie 2001*.

Den 6. maj var det Skovens dag. I den forbindelse blev Estrid vist ved et arrangement i Jægersborg skov, og Lynæsjøllen blev vist ved et arrangement i Kronborg skovdistrikt.

Kraka Fyr, en rekonstruktion af Skuldelev 5 og kajakken bygget på museet i 1991 var udstillet ved den grønlandske stand på Frimærkeudstillingen i Bella Centret i oktober.

Fotoarkivet

Vikingeskibsmuseets foto- og tegningsarkiv blev indtil udgangen af 2001 administreret af museumsinspektør Birthe L. Clausen. Efter 1. december 2001 overgik ansvaret for arkiv, billedsalg samt inddatering til stud. mag. art. Rikke Tørnsø Johansen.

Arbejdsopgaverne i fotoarkivet kan inddeles i tre hovedopgaver:

1. Arkivering og journalisering af museets nyoptagelser.
2. Inddatering i database af optagelser vedrørende byggeriet af Skuldelev 2 rekonstruktionen.
3. Tilvejebringelse af fotografier til henholdsvis internt brug, udlån og salg.

Tilgangen af nye billeder i Vikingeskibsmuseets fotoarkiv var i 2001 i alt 7700 dias og s/h optagelser. Dermed når det samlede antal registrerede originaler op på over 130.000. Hertil skal lægges antal af diaskopier, s/h papirbilleder samt et mindre antal farveprint. Hovedparten af arkivets optagelser er udelukkende registreret i håndskrevne journaler. Kun en meget lille procentdel er endnu inddateret i Fotoarkivdatabasen. Optagelser af byggeriet af skibsrekonstruktioner har førsteprioritet.

Vikingeskibsmuseets fotografier er eftertragtede til brug i både danske og udenlandske bøger og tidsskrifter. I løbet af 2001 modtog vi reproduktionsafgift for 65 fotografier og tegninger fra 24 kunder. I forbindelse med markedsføring, turistbrochurer og avisartikler udlånte vi vederlagsfrit 80 fotografier til 19 kunder.

Vores nære samarbejdspartnere kan vederlagsfrit låne fotografier og tegninger. Nationalmuseets Marinarkæologiske Undersøgelser (NMU) er noteret for lån af 160 fotografier, Nationalmuseets Marinarkæologiske Forskningscenter (NMF) for 70. NMU, NMF og Vikingeskibsmuseets fælles tidsskrift *Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde* tegner sig for lån af 30 fotografier. Skoletjenesten lånte i 2001 20 billeder til deres undervisningsmateriale.

Internt gør museets medarbejdere stor brug af fotoarkivet i forbindelse med foredrag, publikationer og udstillinger. Der findes ikke nogen statistik for 2001 over antallet af fotografier, der hentes frem af arkivet til disse formål, men antallet overstiger langt de øvrige udlån.

Bevaring

Klimaet i Vikingeskibshallen har gennem hele året været stabilt med hensyn til temperatur og relativ luftfugtighed. Foruden de sædvanlige målinger og dataindsamlinger omkring de fem vikingeskibe har der siden udstillingen *Vikingerne i Irland* åbnede i 2000 været foretaget målinger af den relative luftfugtighed tre gange ugentlig i hver af udstillingsmontrene. Målingerne bruges, foruden til intern dokumentation, også til Det irske Nationalmuseum som registrering af og dokumentation for bevaringsforholdene omkring de irske oldsager i udstillingen.

Lokaler

I løbet af sommeren blev museets nuværende museumsbutik bygget helt om og udvidet til at fylde mere end det dobbelte areal. Museets tidligere særudstillingsrum blev inddraget foruden hele det oprindelige butiksområde. Udvidelsen gav, foruden plads til et væsentligt større vareudvalg, også Vikingskibshallen sin oprindelige arkitektur tilbage.

Udstillinger og andre arrangementer i Vikingskibshallen

Billedfrise og modeller om Skuldelev-spærringens funktion

Arbejde med færdiggørelsen af billedfriser og modeller om Skuldelev-spærringens funktion fortsatte i 2001. De fem modeller, der var udført af modelbygger Morten Grønbæk samt de ti akvareller udfærdiget af Flemming Bau var kort før årsskiftet blevet monteret i tunnelforløbet.

Museumsinspektørerne Erik Andersen og Anne-Christine Larsen har i årets løb arbejdet på at skrive de mange tekster til plancher, akvareller og modeller. Dette arbejde forventes afsluttet i begyndelsen af næste år. Den fiktive historie om spærringens funktion tager bl.a. udgangspunkt i et pavebrev fra 1078 af pave Gregor VII til den norske konge Olav Kyrre. Publikum får mulighed for at følge med i et tænkt angreb på Roskilde, Danmarks hovedstad, året efter. Slaget kan følges minut for minut. Det tilstræbes, at projektet, der også omfatter udgivelse af en bog, færdiggøres i 2002.

Udstillingen har modtaget økonomisk støtte fra Dansk-Fransk Fonden.

Vikingerne i Irland

Vikingskibsmuseet har i 2001 været så heldige at kunne beholde særudstillingen *Vikingerne i Irland* som et tilbud til publikum. Udstillingen, der handler om vikingernes tilstedeværelse i Irland i perioden 795-1171, koncentrerer sig mest om fundene fra Dublin-udgravningerne. Det irske Nationalmuseum har beredvilligt stillet mere end 250 genstande til rådighed. Dublin blev en af vikingernes mest betydningsfulde handelsbyer, og udstillingen sætter fokus på bl.a. vikingernes liv i det nye hjemland og på kulturmødet mellem den nordiske og den irske kultur.

I slutningen af året ønskede det irske Nationalmuseum at hjemtage to klenodier fra udstillingen - Clonmacnoise krumstaven og Soiscél Molaise skrinet. Vikingskibsmuseet er meget taknemlig for, at vi kunne beholde disse to mesterstykker i mere end et år. Det er et privilegium at kunne få lov til at udstille genstande fra vikingetidens Irland samtidig med, at Vikingskibsmuseet bygger en rekonstruktion af det irske langskib - Skuldelev 2.

Foreløbig kan Vikingskibsmuseet låne de øvrige irske genstande endnu et år. Forhandlinger med direktøren for Det irske Nationalmuseum, Patrick F. Wallace, førte i løbet af efteråret til denne aftale. Udstillingen *Vikingerne i Irland* vil derfor heldigvis kunne fortsætte i 2002. I efteråret 2001 udgav Vikingskibsmuseet bogen *The Vikings in Ireland*, der knytter sig til udstillingen. Den er skrevet af irske, danske og engelske forskere. Der har i årets løb været ført nøje tilsyn med såvel temperatur som luftfugtighed i udstillingen, og afrapporteringen indgår i den fælles aftale med Det irske Nationalmuseum.

Udstillingen er støttet af År 2000 Fonden, og bogen har modtaget støtte fra År 2000 Fonden og Den Kongelige Danske Ambassade i Dublin.

Børnenes museum

Tirsdag den 3. april 2001 lagde et skib til ved modellen af Skuldelev 1 i Vikingskibshallens østrum. Det var en 1:1 model af Skuldelev 2 og ved den lejlighed skiftede rummet navn til Børnenes museum. Rummet er blevet et oplevelsesrum, hvor det er muligt med sin egen krops mål at forstå dimensionerne i vikingetidens store handelsskibe og krigsskibe. Ved modellen af handelsskibet Skuldelev 1 er der kopier af varer og tøj fra vikingetiden og ved modellen af Skuldelev 2 vises krigerens udrustning. I kapitlerne Publikumsformidling og Skoletjeneste gennemgås nogle af de mange aktiviteter Børnenes museum var rammen om i løbet af året.

Skuldelev 2 udstillingen i vestrumbet

Den 3. april 2001 blev nyopsætningen af rummet bag Irlandsudstillingen markeret. Der er det nu muligt at få informationer om rekonstruktionen af Skuldelev 2. Det er tænkeligt, at Skuldelev 2 spillede en rolle i den spegede politiske historie om kampen om England i 1060erne. Denne historie bliver fortalt i rummet ved en gennemgang af de vigtigste slag og personer.

Schubertkonserter

Også i 2001 var Vikingskibsmuseet engageret i Schubertiaden i Roskilde. Den 29., 30. og 31. maj 2001 opførte Schubertselskabet balletten *Rosamunde* i Vikingskibshallen. Gallaforestillingen den 29. blev overværet af Hendes Majestæt Dronning Margrethe.

Derudover afholdt selskabet i alt 7 koncerter i museet som led i årets Schubertiade i Roskilde:

- 19. august: Belcanto Strings
- 26. august: The Vienna Clarinet Trio
- 28. august: Den Danske Duo Johannes Søe Hansen og Frank Jarlsfelt
- 30. august: Takács Piano Trio
- 2. september: Copenhagen Classic
- 4. september: Benjamin Schmid, Pieter Wispelwey og Dejan Lazic
- 6. september: Bohumila Jedlickova.

Foredragsrækker

Et nyt tiltag i formidlingen på Vikingskibsmuseet var foredragsrækkerne i foråret og efteråret 2001. Foredragene blev afholdt den anden søndag i månederne april, maj, juni, september, oktober, november og december.

Temaet for forårets foredragsrække var Skuldelev 2, og oplæggene blev holdt af seniorforsker Ole Crumlin-Pedersen, professor Niels Lund og den daværende irske ambassadør i Danmark James A. Sharkey.

I efteråret var emnet livet på og omkring Nordatlanten, og her blev foredragene varetaget af museumsinspektør Keld Hansen, journalist Preben Mørkbak, museumsinspektør Anne-Christine Larsen og institutleder ved Det Arnamagnæanske Institut på Københavns Universitet Peter Springborg.

Udstillinger og andre arrangementer ved Museumsøen

Den mest spektakulære aktivitet på Museumsøen i 2001 var bygningen af en rekonstruktion af Skuldelev 2. Byggeriet, der er gjort muligt gennem en donation fra Tuborgfondet, foregår centralt på øen ved siden af bådeværftet og kan dagligt følges af museets besøgende. Udover denne aktivitet bød året også på to særudstillinger som blev vist i Aktivitetshuset.

Særudstillingen Havskibet

Udstillingen *Havskibet* blev vist i det store lokale i Aktivitetshuset fra 12. april til 21. oktober 2001. Udstillingen var bygget op omkring havskibet Skuldelev 1. Størrelse og mål på forskellige havskibe fra vikingetiden blev sammenlignet, og derudover fortalte udstillingen om livet til søs og søvejen til Grønland og Amerika. Af genstande i udstillingen kan blandt andet nævnes en tolkning af vikingeres termodragt, vævet uldsejl og en sø-rya lavet af tekstilhåndværkeren Anna Nørgård, en opstadvæv, en vestgrønlandsk fangerdragt, en vestgrønlandsk kajak med fangstudstyr og en model af Skuldelev 1 udrustet med handelsvarer og mandskab.

Fra den 25. juni til den 6. juli demonstrerede Anna Nørgård vævning af uldsejl på opstadvæven. I foråret og efteråret 2001 indgik udstillingen i Skoletjenestens undervisning.

Særudstillingen Roskildeskibene

Den 31. juli 2001 åbnede plancheudstillingen *Roskildeskibene* i Aktivitetshuset. Udstillingen blev vist i huset året ud og fortalte om fundhistorien og om de forskellige skibstyper i det spektakulære fund, der blev gjort i forbindelse med anlæggelsen af Museumsøen i 1996/1997. I udstillingen blev fundet sammenlignet med andre skibsfund fra vikingetid og middelalder.

Som en del af udstillingen blev Arkæologisk værksted nyindrettet så de besøgende fik mere at vide om Roskildeskibene og det optegningsarbejdet af dem der foregår på stedet. Udstillingerne var produceret af Vikingskibsmuseet. I udstillingsplanlægningen var der et godt og uvurderligt samarbejde med personalet i Arkæologisk værksted og andre fra NMU.

Bådeværftet

Vikingskibsmuseets bådeværft har i 2001 beskæftiget 10 bådebyggere, en billedskærer, fire bådebyggerlærlinge, en militærnægter og to personer i jobtræning. Desuden har der i årets løb været tilknyttet 10 praktikanter fra folkeskolen, Naturskolen, universitetet m.fl. i perioder fra en dag til fem måneder.

Bådsamlingen

Samtlige både blev gennemgået og gjort i sikkerhedsmæssig forsvarlig stand. Alle udlejningsbåde blev desuden godkendt af Skibstilsynet. Limfjords-sjægten Gitte blev bygget færdig af bådebyggere på værftet.

100 klinknagler blev skiftet på Skuldelev 3 rekonstruktionen Roar Ege. En vigtig detalje i det arkæologiske eksperiment omkring bygning, sejlads og slitage af skibet. Efter søsætningen i 1984, hvor Roar Ege blev bygget med nagler af jern, som havde samme indhold af bl.a. kul, som analyser har vist der var i jernnaglerne fra vikingetiden, gik der 17 år inden de første jernnagler rustede. Hovederne og pladerne var tæret så de enten var væk eller papirstynde, men det var kun på 1. og 2. bordgang. Efter nærmere kig i dagbøgerne fra dengang viser det sig at det netop var til disse to bordgange, vi selv smedede sømmene. Herefter smedede en rigtig smed alle naglerne. Han kunne i den samme varme lave tykkere hoveder, end vi amatører kunne! Jernet var altså ok, med fremstillingen dårlig.

Blandt mange andre ting der bliver eksperimenteret med på Skuldelev 1 rekonstruktionen Ottar, er forsøg med rorvidjen højt prioriteret. Under sejlads i hårdt vejr sprang vidjen, og Ottar riggede et nødsystem, bestående af en hampevidje op. Hampevidjen holdt dog heller ikke. Ottar blev slæbt til Odden havn, hvor et udrykningshold fra værftet satte en ny birketræsvidje på.

Rekonstruktionen af langskibet Skuldelev 2

Langskibet er ved at tage form, 7 bordgange blev påsat, bunden blev færdig. Tolv, 1 m tykke ege-træer er fældet i sjællandske skove, kløvet og brugt til planker i skibets bund (1.- 7. bordgang).

Enkelte træer er fældet med økser. I skoven blev toppen hugget af, kævlen kløvet og grovhuggede planker fremstillet.

I vikingetiden blev dette arbejde formentlig udført af specialister, der fandt egnet tømmer til bådebyggeren, fældede og kløvede træerne og fik de grovhuggede planker transporteret ned på havnen, hvor bådebyggerne kunne overtage - og bygge bådene.

Men hvordan var organisationen i det hele taget bag disse langskibe? Et effektivt og rationelt bådebyggeri kræver et stort grundlæggende forarbejde, heriblandt:

- at finde ca. 25 egnede egetræer, til fremstilling af de 720 meter grovhuggede, spejkløvede planker og 180 meter stringere,
- at finde og grovhugge omkring 250 stykker krumtræ
- at transportere tømmer til byggepladsen fra skoven
- at smede 6000 jernnagler og en mængde værktøj (økser, høvle, bor, hamre m.m.)
- at fremstille uld til sitråd og tætning i skar,

Organisationen bliver til en vis grad beskrevet vedrørende bygningen af langskibet Ormen Hin Lange i Olav Trygvesons Saga: "Der var samlet mange folk til dette arbejde, nogle med at fælde træer, nogle med at transportere tømmeret og nogle med at glathugge planker, nogle med at slå søm i".

Presset for et effektivt og rationelt byggeri har for vikingernes vedkommende formentligt været krig og økonomi. I dag er det "kun" økonomien der presser os til at effektivisere arbejdet og prioritere hvilke områder i byggeriet vi vil fordybe os i.

Vi bruger kopi-værktøj til bygningen af langskibet. Af tidsmæssige grunde kan vi dog blive tvunget til at udvælge områder i byggeriet, hvor vi må ty til moderne og mere effektivt værktøj, under forudsætning af at kvaliteten og udseende af skibet ikke bliver forringet og forandret.

Under udkløvning og tildannelsen af bordplankerne til skibet brugte vi udelukkende kopier af værktøj fra vikingetiden.

Gokstad-seksæringen og bådebyggerne på Roskilde Fjord

Valg af målesystem til rekonstruktionen er et valg mellem formidling af vikingernes målesystem og ønsket om en nøjagtig gengivelse af den i 1:10 papmodel, rekonstruerede skrogfacon. Hvis formålet alene var en nøjagtig gengivelse af 1:10 papmodellen skulle vi opstille byggeskabeloner på hvert snit i hele skibets længde. Og hvis formålet alene var at formidle vikingernes byggesystemer skulle vi kun have få målepunkter, placeret strategiske steder i skibet, og bygge på øjemål og fornemmelser. Vores valg er at have mange mål, fra en snor i centerlinien og fra kølens centerlinie, til bordplankens overkant. På den måde har vi mulighed for at justere faconen i forhold til de småfejl der uvilkårligt er i en 1:10 tegning/model. Og vi kan formidle den traditionelle byggemetode, som kendes fra nordisk traditionel småbådebygning, og dermed sandsynligvis også fra vikingeskibene, først at bygge skroget op og derefter lægge spanter i.

Salg af Gokstad-seksæring

Grundet en privat bestilling af en rekonstruktion af den største af småbådene fra Gokstadvundet, byggede vi i foråret 2001 en af de fineste småbåde fra vikingetiden, der findes. Båden blev bygget i spejkløvet og ligeså spinkel som den originale båd, med råsejl af uld og rig af bast og hestehår. Båden blev leveret den 1. juni. Takket være kunden fik vi lov til at tage en tur i båden før den blev afleveret. Den viste sig at være let roet og hurtigt sejrende, ideen om at det muligvis var en regattabåd blev bekræftet, og ideen om igen at bruge den til regattabåd blev født.

Bådelaugene

De i alt ni bådelaug omkring nogle af museets både passer og sejler disse både, så de holdes "levende", og en praktisk sejladsfering fastholdes og videregives. Bådelaugene har i årets løb en række fælles aktiviteter.

Kursusrække for bådelaugene

I 2001 gennemførtes en kursusrække (delvist for Friluftsrådsmedler) med bl.a. foredrag ved Ole Crumlin-Pedersen, som over to aftener fortalte om forskningsresultater omkring de enkelte skibe fra Skuldelevfundet. Der var foredrag om "sejlervej", søsikkerhedskursus på Søværnets Grundskole i Avderød, et weekendseminar om sejl og sejlads og et par weekends holdt værftet særlige arbejdsdage for bådelaugmedlemmer.

Søsætning/optagning

Det har udviklet sig til en tradition at de fleste bådelaug søsætter og tager bådene op samme dag. Det er praktisk fordi bådelaugene så kan hjælpe hinanden og det gør også søsætningen til en begivenhed der trækker publikum.

Sejladser

De enkelte bådelaug sejler efter eget program – nogle på faste ugedage, andre efter behov. Derudover sejler de fleste bådelaug en længere sommertur. I 2001 var Helge Ask således til træf med de andre kopier af Skuldelev 5 på Samsø, Rana rundede Anholt, Roar Ege nåede til Gilleleje og en familieuge i Roskilde Fjord; mens Ottar deltog i *Vinden Drar* og nåede til Moesgård. Under turen gjorde de vigtige erfaringer om brug af hestehår i rig og pilevidjer til rorfæstning.

Publikumsformidling

Publikumssejladser

Tre af vikingeskibsrekonstruktionerne og syv af de øvrige både i Vikingeskibsmuseets bådsamling er godkendt til sejlads med passagerer. Deltagerne på sejladser i disse både er ikke bare passage-rer, men tager aktivt del i sejladsen både under roning og i håndteringen af sejlet. Mange af museets besøgende får gennem sådanne sejladser en oplevelse, som bedre end mange ord og plancher giver et indtryk af bådenes formåen, og dermed skabes forståelse for vikingernes sejlads. Med på alle sejladserne er en instruktør som, ud over at lede sejladsen, formidler viden om vikingernes skibe og sejladser. En tillægsgevinst ved sejladserne er den naturoplevelse det er at være så tæt på elementerne som man i særlig grad er i disse bådtypeper.

Antal deltagere i museets sejlads			
	1999	2000	2001
Grupper	2.990	4.243	4.447
Turist	3.860	2.683	3.257
Skoler	3.364	3.532	3.529
I alt	10.214	10.458	11.233

Ovenstående forenkede statistik for Vikingskibsmuseets sejlads for publikum dækker over mange forskellige slags sejlads.

"Grupper" er bestilte sejlads for mange forskellige slags grupper: Fra mindre familieudflugter i en lille færøbåd til større arrangementer for f.eks. firmaer, hvor op til 126 gæster sejler samtidigt i såvel de traditionelle både som vikingskibsrekonstruktionerne. Og fra sejlads på to timer til sejlads med overnatning.

"Turist" er sejlads for museets almindelige gæster, som kan få den ekstra dimension på museumsoplevelsen at sejle med en båd meget nært beslægtet med vikingskibene.

"Skoler" er sejlads for skoleklasser fra 4. klasse til gymnasier, VUC og daghøjskoler. Sejladserne ligger ofte i forbindelse med anden undervisning eller besøg på museet. De fleste klasser sejler i to timer; men nogle tager på lejrskole rundt i Roskilde Fjord i op til fem dage.

Mange benyttede derudover Vikingskibsmuseets skibe til filmoptagelser. F.eks. lavede et svensk filmhold i september optagelser både på byggepladsen og under sejlads med tre vikingskibsrekonstruktioner. Under denne sejlads var foruden besætningen og filmholdet også otte får ombord på Skuldelev 1 rekonstruktionen Ottar.

Børnenes museum

Den store fornyelse i publikumsformidlingen i 2001 var indretning af Børnenes museum i Vikingskibshallens østrum. I løbet af januar –marts byggedes en model i fuld skala af Skuldelev 2.

Det betyder at man nu umiddelbart kan få et indtryk af såvel et handelsskib som et større krigsskib. Skibene er udrustede med henholdsvis varer og våben fra vikingetiden, og kopier af vikingedragter er opstillet. Området var bemandedt dagligt, hvilket gav mulighed for at lade publikum få direkte kontakt med genstandene og på den måde få et bedre indtryk af f.eks. våben og tekstiler. Genstandene og hele miljøet giver et godt udgangspunkt for samtaler mellem publikum og formidlingspersonale.

I perioder blev der lagt vægt på særlige temaer som f.eks. *Handel i vikingetiden*, *Vikingernes smykker*, *Vikingenes sejlads på Nordatlanten*, *Skibenes udsmykning* og i tilknytning til temaerne havde publikum mulighed for selv at være aktive med f.eks. smykkefremstilling eller maling. Selv om Børnenes museum primært var tænkt rettet mod børn har det vist sig at også øvrige besøgende har stor glæde af det nyindrettede formidlingsområde.

Arrangerede besøg

Grupper har mulighed for at bestille omvisning. Sådanne arrangerede besøg kan være alt fra en lille gruppe på 10-15 personer som får en omvisning i Vikingeskibshallen eller har bestilt filmen om udgravningen af skibene, til meget store grupper på flere hundrede personer som får tilrettelagt et besøg bestående af f.eks. omvisninger i Vikingeskibshallen, på Museumsøen, adgang til bemandede skibskopier, værkstedsaktiviteter og sejlads.

Kurser

I 2001 afholdtes dels et kursus i sejlads for lærere fra Roskilde, dels sejladskurser som led i rækken af lørdagskurser og endelig et femdages kursus *How to Sail the Single Square Sail* henvendt til studerende og forskere. Kurset blev lavet i samarbejde med NMF og bestod dels i foredrag ved forskere tilknyttet museet og NMF og dels i praktisk sejlads med råsejl. Der var 20 deltagere fra hele verden. Kurset sluttede med en to-dages tur med vikingeskibsrekonstruktionerne. Derudover blev der afholdt en række håndværkskurser under overskriften *Lørdagskurser*. Jørn Veje Jensen lavede et kursus i kædebinding (smykker af metaltråd); Anna Nørgaard lavede kurser i fremstilling af kurve i løbbindingsteknik og i at flette med birkebark; og Steen H. Madsen lavede et kursus over tre dage i fremstilling af ruser af pileflet. I samme kursusrække afvikledes desuden 2 kurser i sejlads med vikingeskib i Skuldelev 3 rekonstruktionen Roar Ege med Poul Nygaard som instruktør.

Anden publikumsformidling

I weekender og dagligt i højsæsonen tilbydes museets gæster omvisninger i Vikingeskibshallen og på Museumsøen/-havnen. Ligeledes var der på Museumsøen indrettet en markedsbod med en lille café og mulighed for forskellige prøv-selv-aktiviteter.

Skoletjenesten

I årets løb besøgte i alt 21.282 børn og unge museet i forbindelse med undervisningen i 2001. Heraf modtog 16.191 undervisningsoplæg.

På personalefronten skete der i årets løb visse ændringer. For det første ophørte 1. januar 2001 bevillingen til en af de pædagogiske stillinger, så der fremover som tidligere kun udstationeres en pædagogisk medarbejder fra Skoletjenesten. Samtidig fik den anden pædagogiske medarbejder Harry Kahl orlov fra sin stilling og overgik til en stilling som formidlingschef på museet. Fra 1. maj blev Ane Bendix Horn fastansat som ny pædagogisk medarbejder udstationeret af Skoletjenesten. På trods af denne lidt turbulente periode kørte dagligdagen alt i alt flot, hvilket også ses på aktivitetsniveauet.

Vikingeskibshallen

I tre måneder i begyndelsen af året blev der lukket for *Knarr-oplægget* i Vikingeskibshallen, da gulvmodellen af Skuldelev 1 skulle have følgeskab af en gulvmodel af Skuldelev 2. I den periode arbejdede museets bådebyggere på dette projekt og 3. april 2001 åbnede Børnenes museum. Tilsammen dannede de to gulvmodeller en levende ramme om det nye Børnenes museum, hvor et havnemiljø med mange nye kopigenstande belyste handelsmandens og krigerens liv og hverdag ombord på skibene. Med Børnenes museum blev der basis for en videreudvikling af *Knarr-oplæg-*

get til to forskellige oplæg nemlig *De fem vikingeskibe* og *Vikingerne og deres skibe*.

I årets løb har 8.784 elever modtaget undervisning i Vikingskibshallen, primært 3., 4., 5. klassetrin og gymnasie- og HF-klasser.

I december måned var Børnenes museum rammen for undervisningsforløbet *Vikingers vinterværksted*. Her modtog 159 elever undervisning i julemåneden.

Museumsøen

Særligt i vintermånederne gjorde Skoletjenesten brug af undervisningslokalerne på Museumsøen. På grund af bygningen af Skuldelev-2 gulvmodellen rykkede en del af *Knarr-oplægget* til Museumsøen. Det store undervisningslokale blev på samme tid brugt både til oplægget *Vikinger på Nordatlanten* og *Knarr-oplægget*.

I alt 598 elever modtog undervisning om *Vikinger på Nordatlanten* og 1.301 elever blev også på øen undervist i *Knarr-oplægget*.

På alle skoledage blev undervisningsforløbet *Vikingerne farver – et tegneværksted* tilbudt i det lille undervisningslokale og i perioden maj – oktober i undervisningslokalet i Kursuscenteret. Forløbet *Roskildeskibene* og andre tilsvarende oplæg med brug af dias, tavle m.m. afvikledes også i det lille undervisningslokale og i Kursuscenteret.

I alt 1.182 elever deltog i undervisningen i tegneværkstedet. 29 elever hørte om *Roskildeskibene* og mange seminarieelever og andre studerende har modtaget oplæg i disse lokaler.

De udendørs historiske værksteder har fundet deres faste plads under halvtagene på Museumsøen. Her modtog 1.073 elever undervisningsforløbet rundvisning-værksted og 1.839 elever modtog undervisningsforløbet værksted-sejlads.

De skoleklasser som udelukkende ønskede sejlads kunne deltage i dagssejladser af forskellig varighed og lejrskoletogter. I alt 1.793 elever var på dagssejlads og 169 på lejrskole.

Samarbejde

Skoletjenesten har i årets løb samarbejdet med skoletjenesterne ved andre institutioner og museer, især Nationalmuseet og Lejre Forsøgscenter. Der er blevet afholdt kursusdage for lærere, seminaristuderende og Danmarks historielærerforening. Samarbejdet med lærer Helge Rasmussen fra Roskilde Skolevæsen har fungeret endnu et år på sejladsområdet.

I februar måned afholdtes der på Vikingskibsmuseet et stort træf for de historiske værksteder i Danmark med temaet *Faglige fundament...*, hvor museet netop kunne vise sammenhængen mellem museum, eksperimentel arkæologi, forskning og formidling. Træffet var en stor succes, der gav inspiration til videre arbejde hos alle deltagere. I alt var 102 deltagere på træf.

Særarrangementer

Melodi Grand Prix i Roskilde

Den 12. maj 2001 blev Det Internationale Melodi Grand Prix afholdt i København. Wonderful Copenhagen var ansvarlige for det sociale program ved begivenheden. De havde udvalgt en række kulturinstitutioner kunsterne og de andre delegerede kunne besøge i dagene op til sangdysten. Mere end 400 personer fra 24 forskellige lande tilmeldte sig turen til Vikingskibsmuseet og Roskilde Domkirke den 10. maj, som dermed blev den dagsudflugt der var størst søgning på. På Vikingskibsmuseet fik de delegerede mulighed for at slå mønter og tovværk, blive rundvist og komme til søs. Vinderne af Grand Prix'et, esterne Tanel Pader og Dave Benton var tilmeldt turen, men det vides ikke om de var blandt de mange der den dag fik slået en lykkemønt på museet.

Samfundsmagten og magten i samfundet i Danmark før 1350

Institut for Historie og Middelaldercirklen ved Københavns Universitet afholdt den 19. – 21. april 2001 symposiet *Samfundsmagten og magten i samfundet i Danmark før 1350*. Symposiet fandt sted i Aktivitetshuset på Museumsøen og indbefattede et besøg på Vikingskibshallen og en sejlads. Foredragsholderne kom blandt andet fra universiteterne i København, Bergen, Kiel og Lund.

Grand Prix deltagere stævner ud fra Museumsøen

Huggetræf

Den 24.-25. oktober blev der på Vikingeskibsmuseet afholdt træffet *Fra skov til skib* for Foreningen af Historiske Værksteder.

Dagene var lagt op som en blanding af teori og praksis. Der blev holdt tre indlæg på Museumsøen. Tømrer Ivan Conrad Hansen fortalte om værktøjsspor på Roskildeskibene, arkæologistuderende Michael Rotvig Kristiansen om middelalderens værktøj og bådbygger Thomas Finderup om rekonstruktion af vikingetidens værktøj. Bådbygger Søren Nielsen tog dem med i skoven og fortalte om udvælgelse af træ til et vikingeskib. Derudover fik de prøvet kløvning og hugning med vikingetidens værktøj og en sejltur.

Specielle sejladsarrangementer

Udover Melodi Grand Prix' arrangementet bød året også på en række andre særlige arrangementer med museets både:

Vinden Drar (1. juli): Et tilbagevendende arrangement for mindre nordiske brugsbåde foregik i år i Danmark med start fra Vikingeskibsmuseet, hvor der var forskellige foredrag og aktiviteter. De mange spændende både fyldte godt op i Museumshavnen.

Aftentur på Fjorden: 6 aftener i årets løb sejlede naturvejlederen en længere aftentur på fjorden med afslutning tæt på solnedgangstid. Turens indhold afhang af vejr, vind og deltagerne; men der blev næsten altid tid til en tur på land f.eks. på Bognæs eller Elleore.

Vikingeløb (2. september): Som start på et motionsløb roede 100 af deltagerne til Veddelev, hvorfra alle løb tilbage med Museumsøen som målområde.

Roskildenatten (7. september): Mulighed for denne ene gang om året at opleve bådene og fjorden i mørke. Der blev sejlet fire ture – heraf to efter solnedgang. På land var der aktiviteter og mulighed for at komme ombord i bemandede vikingeskibsrekonstruktioner.

Særlige publikumsaktiviteter

I skolernes sommerferie afholdtes på Museumsøen en række temauger, hvor forskellige håndværkere demonstrerede håndværk med tilknytning til vikingeskibe: rebslager Ole Magnus fremstillede tov af lindebast, smed Aage Frederiksen havde gang i smedjen med bl.a. fremstilling af jernnagler, og tekstilhåndværker Anna Nørgård fremstillede forskellige prøver på sejldug på opstadvæv.

På Museernes dag, den 9. september 2001, var der særlig fokus på krigeren og krigsskibet – f.eks. blev der gjort forsøg med skydning med forskellige typer af buer.

I efterårsferien var temaet *Krigsskibet – udrustning og udsmykning* med udgangspunkt i den store model af krigsskibet i Børnenes museum. Samtidig var der på Museumsøen, foruden café og maleværksted, opstillet forskellige spil med udgangspunkt i fund og andre kilder. I forlængelse heraf kunne man i Vikingskibshallen støbe kopier af skakbrikkerne fra Lewis-fundet.

Vikingskibsmuseets Venner

Venneforeningen har i år haft i alt 256 betalende medlemmer og dertil kommer i alt 5 firmaer. Medlemmer af foreningen har som bekendt fri adgang for 2 personer til Vikingskibsmuseet og en række andre museer. Det er Orlogsmuseet, Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg samt Nationalmuseet. Desuden har medlemmer fri adgang til de aktiviteter, der arrangeres af foreningen - eksempelvis foredrag, og medlemmer har tillige mulighed for at købe museets egne publikationer og varer med rabat fra museumsbutikken. Endelig modtager medlemmerne gratis *Marin-arkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde* to gange om året.

Foreningen har i år bidraget økonomisk til hjælp til indkøb af belysning ved indgangen til Vikingskibsmuseets store trappe samt til tilskud til følgebåd.

Foreningens foredrag var igen i år meget velbesøgte:

Februar: Max Vinner og Nadia Haupt om prøvesejladser med Tilia Alsia, en kopi af Hjortspringbåden.

Marts: Anton Englert om knarr og kogge.

April: Christian Lemée og Niels Probst om 1500- og 1600- tallets skibsbyggeri ud fra skibsfund fra nye udgravninger på Christianshavn.

September: Olaf Olsen om sørøvere i Østersøen for 600 år siden.

Oktober: Dagfinn Skre om nye udgravninger i Kaupang.

November: Line Dokkedal om Koldingkoggen.

Udstillinger og arrangementer i ind- og udland

Udstilling i Hamburg

Ved den store, årlige bådudstilling *Art Maritim* i Hamburg 27. oktober til 4. november 2001 var der særlig fokus på Danmark. Vikingskibsmuseet deltog sammen med landets øvrige maritime museer med udstillingen *Schiffahrt und Kunst aus Dänemark*. Udstillingens tilrettelæggelse og koordinering skete i samarbejde med Det dansk-tyske Handelskammer ved André Minier.

Jukung-Boats from the Barito Basin, Borneo

Museets særudstilling *Jukung-Boats from the Barito Basin, Borneo* blev taget ned i foråret 2001. Udstillingens tilrettelægger, arkitekt Erik Petersen, udskiftede herefter de danske tekster med indonesiske, således at plancherne kunne udstilles i Indonesien. De etnografiske genstande, som var købt til museet blev fotograferet og registreret (i alt 53 museumsnumre) før magasinering på Moesgård Museum.

Vikingerne omkring Øresund

Plancheudstillingen, der handler om vikingetiden og vikingerne i Øresundsregionen, har i årets løb været vist på en række biblioteker på begge sider af sundet. Udstillingen omfatter 12 plancher og er produceret i en svensk og en dansk udgave. I Danmark er det Danmarks Biblioteksforening der administrerer distributionen af udstillingen.

Roskildeskibene

Plancheudstillingen *Roskildeskibene* blev vist på Roskilde Bibliotek den 13.-28. august 2001 og den 19.-30. november 2001. Roskilde Bibliotek arrangerede endvidere, at udstillingen i løbet af efteråret blev vist på en række biblioteker i Roskilde Amt.

Uddannelsesmesse i Odense

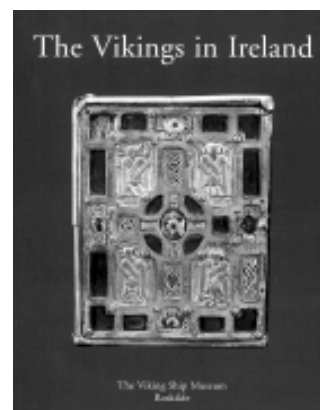
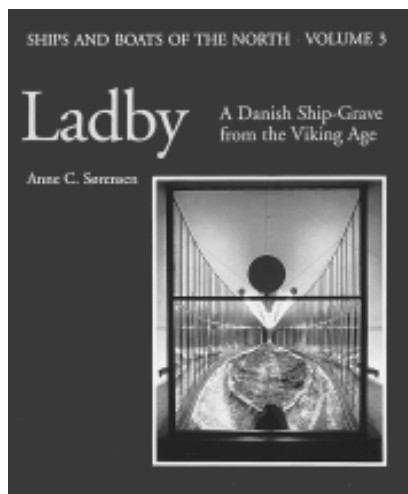
Den 8. og 9. maj deltog bådebyggerne Thomas Finderup og Søren Nielsen på uddannelsesmesse i Odense som en del af standen med Uddannelsesfonden for håndværkere og teknikere (UTH). UTH har flere gange støttet vores videre uddannelseskurser og ønskede derfor, at museet skulle deltage på messen. Bådebyggerne demonstrerede plankehugning og havde Gislingeåden med som blikfang for standen.

Publikationer

I 2001 har Vikingskibsmuseet udgivet to bøger:

Ladby - A Danish Ship-Grave from the Viking Age af Anne C. Sørensen.

Denne rigt illustrerede publikation på 293 sider er udgivet som Volume 3 i serien *Ships and Boats of the North*, og værket er endnu et resultat af et forskningsprojekt på NMF.

The Vikings in Ireland udkom i efteråret 2001 og er redigeret af museumsinspektør Anne-Christine Larsen. Den handler om vikingernes tilstedeværelse i Irland i perioden fra 795 til omkring 1170 og om den gensidige påvirkning mellem den irske og den skandinaviske kultur. Bogen er skrevet af forskere fra Irland, England og Danmark, der i en række artikler belyser forskellige tværvideenskabelige emner indenfor vikingetidens Irland.

Artiklerne handler bl.a. om vikingebyerne; de skriftlige kilder, historien og stednavnene; skattefund og grave; den irske og den skandinaviske kunst; den tidlige irske kirke; Irlands betydning for de skandinaviske samfund i Nordatlanten samt om Irland efter vikingetiden. Bogen har 172 sider og er på engelsk. Den knytter sig til museets udstilling om vikinger i Irland, og bogen er udgivet med støtte fra Den Kongelige Danske Ambassade i Dublin og År 2000 Fonden.

Fra efteråret 2001 påbegyndtes arbejdet på yderligere to publikationer til udgivelse i 2002. Den ene er en lille, meget efterspurgt bog, der generelt fortæller om vikingetiden, således som den vises i museets permanente udstilling. Den anden bog vil indeholde en samlet præsentation af Vikingskibsmuseets både, såvel rekonstruktioner af vikingeskibene som nordiske råsejlsbåde fra nyere tid, færørbåde og danske brugsfartøjer m.fl.

Besøg

I 2001 er Vikingskibsmuseet blevet besøgt af 140.741 betalende gæster - hvilket var 11.625 færre end året før, svarende til et fald på ca. 7%. Set i lyset af, at der på landsplan indenfor de kulturhistoriske specialmuseer er et fald på ca. 8%, har museet klaret sig godt. Herudover har mere end det dobbelte antal gæster besøgt det frit tilgængelige museumsanlæg.

Besøgsstatistik 2001

Tallene i parentes er tallene for 2000.

Måned	Voksne	Børn	Voksne i Grupper	Børn i Grupper	Familier	Skolebørn	Gratis	I alt
Januar	1421,00 (1406,00)	497,00 (566,00)	282,00 (71,00)	141,00 (118,00)	462,00 (333,00)	495,00 (421,00)	137,00 (331,00)	3435,00 (3246,00)
Februar	1495,00 (1419,00)	536,00 (621,00)	169,00 (281,00)	375,00 (450,00)	877,00 (1230,00)	677,00 (576,00)	152,00 (422,00)	4281,00 (4999,00)
Marts	2102,00 (1899,00)	713,00 (628,00)	353,00 (479,00)	615,00 (647,00)	478,00 (470,00)	1411,00 (936,00)	303,00 (469,00)	5975,00 (5528,00)
April	3391,00 (2719,00)	1127,00 (929,00)	878,00 (921,00)	1134,00 (1239,00)	1654,00 (1488,00)	1413,00 (880,00)	400,00 (689,00)	9997,00 (8865,00)
Maj	4761,00 (3502,00)	1822,00 (1225,00)	1733,00 (1837,00)	2267,00 (1415,00)	1059,00 (840,00)	2713,00 (2572,00)	1221,00 (852,00)	15576,00 (12243,00)
Juni	6352,00 (6362,00)	2329,00 (2478,00)	2859,00 (2472,00)	1812,00 (2221,00)	1795,00 (2133,00)	1766,00 (669,00)	1513,00 (1356,00)	18426,00 (17691,00)
Juli	10268,00 (11764,00)	3463,00 (4452,00)	2064,00 (2479,00)	1570,00 (1884,00)	7793,00 (10131,00)	32,00 (30,00)	997,00 (1883,00)	26187,00 (32623,00)
August	10539,00 (11772,00)	3501,00 (4427,00)	2237,00 (2679,00)	1793,00 (2420,00)	6348,00 (8459,00)	1262,00 (1136,00)	1447,00 (3469,00)	27127,00 (34362,00)
September	4455,00 (4453,00)	1545,00 (1708,00)	1560,00 (2168,00)	1511,00 (1768,00)	494,00 (668,00)	3030,00 (2016,00)	2002,00 (1187,00)	14597,00 (13968,00)
Oktober	2354,00 (2994,00)	866,00 (972,00)	773,00 (910,00)	806,00 (973,00)	1443,00 (1494,00)	1823,00 (1379,00)	341,00 (477,00)	8406,00 (9199,00)
November	1636,00 (2079,00)	432,00 (650,00)	332,00 (418,00)	191,00 (492,00)	329,00 (531,00)	1553,00 (1691,00)	151,00 (468,00)	4624,00 (6329,00)
December	1096,00 (1480,00)	216,00 (430,00)	165,00 (151,00)	28,00 (76,00)	200,00 (381,00)	335,00 (501,00)	63,00 (294,00)	2103,00 (3313,00)
I alt	49870,00	17047,00	13405,00	12243,00	22932,00	16510,00	8727,00	140734,00
I alt (2000)	(51849,00)	(19086,00)	(14866,00)	(13703,00)	(28158,00)	(12807,00)	(11897,00)	(152366,00)

Gruppen *gratis* bestod af: børn under 6 år, medlemmer fra Vikingskibsmuseets Venneforening samt samarbejdende medlemsforeninger, chauffører, guider, presse, besætninger fra både i museumshavnen, patienter fra Sct. Hans Hospital og gæster i øvrigt.

Besøgsstatistikken viser en stigning i besøgene i årets første måneder til og med juni måned i besøgsgruppen *voksne i grupper* og i *skolebørn* i forhold til 2000 og et fald i 2. halvdel af året på alle grupperne dog især *familier*. Årsagen kan være, at museet har øget aktivitetsniveauet samt publikumstilbudene væsentligt på Museumsøen som ligger i "det åben rum", hvilket gør, at de besøgende kan få tilfredsstillt deres museumsbehov uden at skulle løse billet til museet.

Antallet af gæster, der har anvendt Copenhagen Card er faldende i forhold til året før, men gæster der har anvendt Roskilde Card er stigende i forhold til året før.

Brug af Copenhagen Card i 2001 (2000):				Brug af Roskilde Card i 2001 (2000):					
Måned	Voksen		Barn		Måned	Voksen		Barn	
Januar	61	(71)	1	(6)	Januar	0	0	0	0
Februar	73	(61)	3	(1)	Februar	3	(61)	0	(1)
Marts	164	(183)	5	(2)	Marts	0	(0)	0	(0)
April	344	(361)	15	(18)	April	5	(0)	1	(0)
Maj	575	(515)	78	(58)	Maj	19	(5)	19	(0)
Juni	509	(630)	24	(27)	Juni	50	(32)	17	(5)
Juli	743	(847)	65	(77)	Juli	130	(79)	34	(19)
August	879	(1.013)	94	(82)	August	88	(51)	13	(10)
September	389	(410)	15	(14)	September	37	(1)	0	(0)
Oktober	138	(234)	7	(14)	Oktober	4	(0)	0	(0)
November	98	(165)	23	0	November	0	0	0	(0)
December	80	(159)	0	(2)	December	8	0	0	(0)
I alt	4.053	(4.649)	330	(301)	I alt	344	(229)	84	(35)

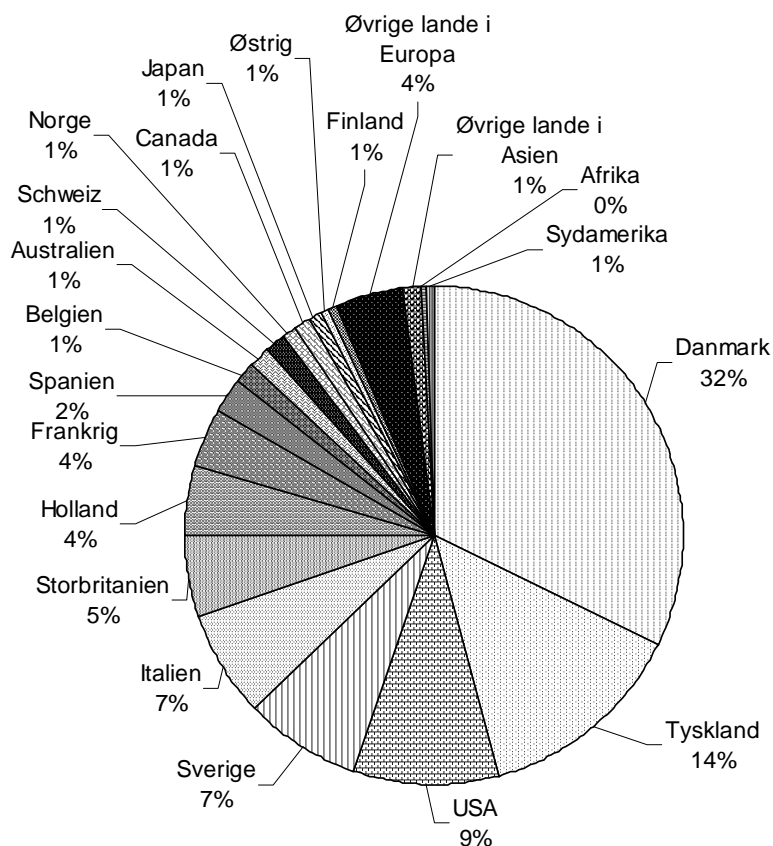
Film

Vikingskibsmuseets biograf har været anvendt i alt 3.953 gange heraf 3.951 gange til fremvisning af introduktionsfilmen *Vikingerne skibe*. Efterspørgslen på de forskellige sprogversioner giver en fornemmelse af publikums internationale sammensætning i løbet af året.

Måned	Dansk	Engelsk	Tysk	Fransk	Spansk	Italiensk	I alt
Januar	102	109	14	7	9	17	258
Februar	119	80	24	16	14	6	259
Marts	97	126	27	16	7	9	282
April	101	127	38	18	16	20	320
Maj	112	193	42	22	6	6	381
Juni	93	237	54	20	8	7	419
Juli	101	217	71	39	17	13	458
August	66	202	83	41	31	54	477
September	108	157	50	19	9	7	350
Oktober	97	121	55	14	9	4	300
November	87	100	25	18	11	4	245
December	41	105	16	11	16	13	202
I alt	1.124	1.774	499	241	153	160	3.951

Publikumssammensætning

Fra medio juli 2001 er gæster der køber billet blevet spurgt om hvor de kom fra, således at museet kan få en fornemmelse af publikums internationale sammensætning.

Museumsbutik

Museumsbutikken har i år 2001 haft en omsætningsstigning på kr. 443.271 til i alt kr. 3.155.221. Det gennemsnitlige salg pr. gæst kr. 22,42 ekskl. moms.

Omsætningsstigningen hidrører primært fra varegrupperne: øvrige handelsvarer (plakater, byggesæt, spil, tekstiler, keramik mv.) samt café/kiosk. Stigningen modsvares med et lille fald i omsætningen i varegrupperne: bøger, perler, postkort, frimærker og vejledninger.

Butikkens gennemsnitlige bruttoavance efter nedskrivning på ukurant varelager er i år 2001 realiseret med 49,4% mod 52,1% i 2000. Faldet skyldes at der er en relativ mindre avance på café/kiosk som påvirker den gennemsnitlige samlede bruttoavance.

Pr. 1. april 2001 blev butiksarealet udvidet fra 44 m² til 176 m². Udvidelsen kunne foretages ved nedlæggelse af et af de tidligere særudstillingsarealer. I forbindelse med udvidelsen blev varesortimentet udvidet.

Restaurant

Restauranten har i 2001 været bortforpagtet til Roskilde Hallerne. De har først på året fået nedlagt forbud mod at drive restauranten, pga. deres kommunale ejerskab, og har i den forbindelse opsagt forpagtningen til fraflytning pr. 31. december 2001.

Museet har siden opsigelsen søgt ny forpagter, i første omgang via kontakter i restaurant-kredse og da det ikke gav et resultat, via annoncering. Efter ansøgningsrunde valgtes der i efteråret en ny forpagter, der primo december desværre ikke kunne opnå spiritusbevilling, hvorfor bortforpagtningen ikke blev til noget. Efter denne sene meddelelse valgt museets bestyrelse at forsøge at drive restauranten selv fra 1. januar 2002 med ansat restaurationschef og køkkenchef.

Økonomi, personale og bestyrelse

Økonomi

Økonomisk har år 2001 været et meget turbulent år. I budgettet var forventet et besøgstal på 153.000 gæster, der kom 'kun' 140.734 gæster, hvilket gav et fald i entré indtægten på netto ca. kr. 586.000.

For at modgå dette fald i entreindtægten blev der tidligt på året iværksat besparelsesforanstaltninger og en indsats for at øge egenindtjeningen. Det har resulteret i følgende større ændringer i forhold til det lagte budget:

- Øget aktivitet i sejladsere resulterede i en øget nettofortjeneste på ca. kr. 155.000
- Øget salg i museumsbutikken resulterede i en øget nettofortjeneste på ca. kr. 120.000
- Salg af ydelser fra bådeværftet resulterede i en øget nettofortjeneste på ca. kr. 105.000
- Bedre placering af likvide midler resulterede i en øget netto renteindtægt på ca. kr. 150.000
- Beskæring af udstillings- og andet kulturformidlende arbejde resulterede i en besparelse på ca. kr. 600.000
- Beskæring af personaleomkostninger resulterede i en besparelse på ca. kr. 150.000

Endvidere blev det nødvendigt at bruge ca. kr. 300.000 til øgede lokaleomkostninger, og hertil kom en ekstraordinær fyring af 4 medarbejdere for at få en langtidsvirkende besparelse. Medarbejderne blev fyret og blev samtidig fritstillet fra fyridagen, hvilket resulterede i en ekstraordinær lønudgift i resten af opsigelsesperioden på ca. kr. 380.000.

Med ovennævnte ændringer lykkedes det alligevel af komme ud af året med et økonomisk overskud på kr. 467, svarende til et budgetteret overskud på kr. 0.

For at kunne have et rimeligt aktivitetsniveau kræver det meget store tilskud i form af donationer fra fonde mv. Museet har i år 2001 fået i alt kr. 2.892.415 i donationer og tilskud. Museet takker meget for disse.

Donationerne og tilskuddene er bl.a. kommet fra: År 2000 fonden, Roskilde Amt, Friluftsrådet, Arbejdsmarkedets Feriefond og Tuborgfondet.

Projekt til forbedring af museets egenindtjening

Museets bestyrelse nedsatte ved årets begyndelse en arbejdsgruppe, der som led i strategiplanarbejdet skulle undersøge og udvikle mulighederne for at forbedre museets økonomi gennem en forøgelse af egenindtjeningen.

Arbejdsgruppen blev sammensat af museets daglige ledelse og repræsentanter fra Roskilde Kommune og Roskilde Amt:

Museumsdirektør Tinna Damgård-Sørensen

Økonomichef Claus Christiansen

Kommunaldirektør Gert Hovald, Roskilde Kommune

Kulturkonsulent Boel Jørgensen, Roskilde Kommune

Amtsdirektør Erik Lohmann-Davidsen, Roskilde Amt

Erhvervsrådgiver Bjarne Andersen, Roskilde Amt

På grundlag af en ansøgning fra arbejdsgruppen, bevilgede Roskilde Kommune og Roskilde Amt hver kr. 50.000 til ansættelse af en konsulent, der kunne understøtte arbejdet.

Konsulenten, Anne-Mette Hjalager, Advance/1, afleverede en rapport; forslag til to udviklingsprojekter: Udvikling af nyt entrékoncept og udvikling af markedsføring og PR; samt et tillægsnotat med konkrete initiativ- og projektforslag inden for følgende kategorier: Butik, Bådeværft, Publikumsfaciliteter, Integreret IT udvikling i relation til publikum.

Arbejdsgruppen holdt sit konkluderende møde den 31. oktober. I mødet deltog ud over gruppens faste medlemmer også Borgmester Jette Kristensen og Amtsborgmester Kristian Ebbensgaard. På mødet blev det fastslået, at der ikke skulle etableres afspærring rundt om Museumsøen, men at det eksisterende entrésystem skulle være en præmis for udviklingen af museets økonomi. Der skulle derfor arbejdes på at øge antallet af solgte entrébilletter ved at gøre Vikingskibshallen mere attraktiv. Der blev allerede tidligere på året taget initiativ til dette gennem åbningen af Børnenes museum, og gennem omprioritering af aktivitetsmidler fra Museumsøen til Vikingskibshallen. Det blev endvidere besluttet at arbejde videre med en professionalisering af museumsbutikken, som i foråret fik bedre vilkår i form af nyindretning og flere salgskvadratmeter. Dette førte umiddelbart til en stigning i omsætningen pr. gæst (fra kr. 22,25 i 2000 til kr. 28,02 i 2001) Ligeledes blev det besluttet at arbejde videre med en forbedring af økonomien på aktivitetsområdet - dels gennem prisforhøjelser, dels gennem udvikling af aktiviteter til særlige målgrupper og endelig gennem markedsføring. Det gennemførte arbejde har i 2001 ført til en stigning i omsætningen pr. gæst på aktivitetsområdet fra kr. 5,00 i 2000 til kr. 7,10 i 2001).

Det blev endvidere besluttet at fortsætte diskussionen ud fra følgende retningslinier:

- Museet skal med baggrund i et højt fagligt niveau udvikles med fokusering på at være en af de vigtigste turistattraktioner i Roskilde Amt og by.
- Der skal udvikles et antal succeskriterier/mål, som forfølges målrettet - f.eks. baseret på antallet af betalende gæster.
- Der skal skabes yderligere egenindtjening gennem en øget entré og/eller øget betaling for aktiviteter.
- Museets delaktiviteter skal projektgøres, så økonomi - herunder rentabilitet - synliggøres.
- Der skal mere fokus på egentlig markedsføring, aktivitetsplanlægning rettet mod målgrupper og udvikling af den kommercielle del af museet.
- Mulighederne for strategiske samarbejdsprojekter og fundraising-aktiviteter skal undersøges yderligere.

Som konklusion på arbejdet anbefalede arbejdsgruppen museets bestyrelse at afsætte ½ mio kroner i driftsbudgettet til udvikling af markedsføring og indtægtsgivende aktiviteter. Det anbefaledes endvidere at ansøge Roskilde Kommune og Roskilde Amt om hver kr. 600.000 til samme formål. Endelig anbefaledes det at opretholde arbejdsgruppen i 2002 med henblik på at forfølge diskussionen og fortsætte udviklingen efter de aftalte retningslinier.

Personale

Vikingskibsmuseet har i kortere eller længere perioder skabt beskæftigelse for 95 personer, svarende til 44 årsværk (opgjort efter ATP metoden) inden for museets budget. Hertil kommer 10 personer, svarende til ca. 5 årsværk, der har været tilknyttet i elevpladser og beskæftigelsesprojekter.

Ved årets udgang måtte museet efter en tilbagegang i besøgstillene reducere forventningerne til år 2002-budgettet gennem besparelser, der ikke kunne undgå at ramme personaleområdet, og som medførte afskedigelse af fire medarbejdere.

Der har i år 2001 været følgende ændringer i den faste medarbejderstab:

Fratrædelser

Martin Brandt Djupdræt fratrådte sin stilling som museumsinspektør pr. 31. juli 2001.

Afskedigelser i forbindelse med besparelser

I forbindelse med besparelser på og omlægninger af 2002-budgettet, måtte museet d. 16. november sige farvel til fire dygtige og vellidte medarbejdere. Alle modtog tilbudet om fritstilling. Museumsinspektør Birthe L. Clausen fratrådte pr. 30. november 2001. Museumsinspektør Thomas Houkjær fratrådte pr. 30. november 2001. Direktionssekretær Karina Mathiassen fratrådte pr. 30. november 2001. Butiksleder Nina Skjærbæk fratrådte pr. 31. december 2001.

Nyansættelser

Harry Kahl blev ansat som aktivitetschef pr. 1. januar 2001, Harry kommer fra en 1-årig midlertidig stilling som konsulent for publikumsaktiviteterne. Lone Marie Lund blev ansat som teknisk servicemedarbejder pr. 2. april 2001. Poul Nygaard blev ansat som sejladskoordinator pr. 1. november 2001.

Opnormeringer og særlige ordninger

Søren Andreasen blev ansat som bådebygger pr. 1. januar 2001 til vedligeholdelse af Nationalmuseets skibe i Nyhavn. Michael Skjærbæk Larsen blev ansat som værkstedslærer pr. 1. januar 2001 i fleksjob stilling. Tom Skinnebak Nicolajsen blev fastansat som bådebygger pr. 1. april 2001. Jeanne Marcussen blev ansat som kontorassistent pr. 1. maj 2001 i fleksjob stilling.

Elever og lærlinge

Pernille Voss fik svendebrev som bådebygger den 5. marts 2001. Jacob Scholl blev ansat som lærling på bådeværftet pr. 28. marts 2001.

Militærnægtere

Militærnægter Tajs Køngerskov har været tilknyttet museets værft frem til 4. marts 2001.

Orlov

Bjarni Sørensen har haft orlov fra sin stilling som sejladsleder hele året. Museumsinspektør Keld Hansen fik forskningsorlov fra 15. november.

Efteruddannelse/kurser

Bådebygger Lene Christensen fik et D-certifikat til traktormonteret kran. Bådebygger Thomas Finderup brugte sin kursusperiode på projekt Vikingeværktøj. Bådebygger Tom Nicolajsen var med på en uges togt med Ottar. Økonomichef Claus Christiansen læser på 2. år *Kvalitetsledelse og udviklingsrettet ledelse* på Niels Brock – Copenhagen Business Collage.

Foredrag og omvisninger

Hele det faglige personale har i årets løb holdt foredrag og omvisninger om museets virksomhed og projekter både på selve museet og udenfor landets grænser. De har desuden bistået som konsulenter i forbindelse med adskillige danske og udenlandske filmprojekter og andre formidlingsopgaver samt ved nyetablering af museer i bl.a. baskerlandet og Letland.

Repræsentation i eksterne udvalg mv.

Museumsdirektør Tinna Damgård-Sørensen har repræsenteret Vikingeskibsmuseet i:

- Rådet for Nationalmuseets Marinarkæologiske Forskningscenter
- The International Trust for Atlantic Challenge
- Bestyrelsen for Tømmervik Tekstil Værksted, Norge (pr. 1. april 2001).

Tinna Damgård-Sørensen har desuden:

- arbejdet som censor ved de historiske institutter ved universiteterne i København, Roskilde og Århus.
- siddet i bestyrelsen for Lokale og Anlægsfonden, udpeget af Kulturministeren.

Museumsinspektør Anne-Christine Larsen var repræsenteret i:

- The internationale advisory group for Sutton Hoo projektet for etablering af The Sutton Hoo Visitor Centre.
- styregruppen for Viking Unst Project.
- den forhistoriske koordinatorgruppe for Dansk Kulturhistorisk Museumsforening.

Museumsinspektør Max Vinner har repræsenteret Vikingskibsmuseet i Skibsbevaringsfonden.

Økonomichef Claus Christiansen har repræsenteret Vikingskibsmuseet i bestyrelsen for Roskilde Vandrerhjem.

Rejser og konferencer

Museumsdirektør Tinna Damgård-Sørensen:

29. - 31. januar: Oslo, Norge; møde med Terje Planke om oplæg til fælles rekonstruktionsprojekt.

17. - 19. april: Trondheim, Norge: Styregruppemøde i Tømmervik Tekstil Værksted.

19. - 20. sept: Oslo, Norge: Møde om Tømmervik Tekstil Værksted i Norsk Museumsutvikling, samt styregruppemøde i Tømmervik Tekstil Værksted.

Museumsdirektør Tinna Damgård-Sørensen og bådebygger Søren Nielsen:

7. - 9. december: Oslo, Norge: Terje Plankes doktorsdisputats.

Bådebygger Søren Nielsen:

11.-12. juni: Besigtigelse af Gokstadskibs-rekonstruktionen Hugin i Ramsgate, England sammen med tre medlemmer fra bådelaugene Sif Ege fra Frederikssund.

Bådebygger Søren Nielsen og bådebygger Thomas Finderup:

7. maj: Oplæg hos Nydamselskabet på Als, der ønskede at lære om kopibygningen inden de går igang med bygningen af en rekonstruktion af Nydambåden.

Bådebygger Thomas Finderup:

12. -13. februar: Studietur til Kulturhistorisk Museum Randers, Fyrkat ved Hobro og Museet for Thy og Vester Hanherred.

Bådebygger Thomas Finderup og fotograf Werner Karrasch:

29. oktober: Studietur til Lund Kulturhistoriske Museum. Begge Thomas Finderups studieture blev gjort i forbindelse med projekt Vikingeværktøj.

Gokstadsskibs-rekonstruktionen Hugin i England

Museumsinspektør Anne-Christine Larsen:

3.- 5. maj: Koordinatormøde for Dansk Kulturhistorisk Museumsforening på Ørslev Kloster. Årets emne var nye teorier og metoder i dansk arkæologi.

1.- 2. november: Studietur til Silkeborg Museum (udstillingen *Mosens guder*) og Moesgård Museum (udstillingen *På sporet af mennesket*).

14.-16. november: Deltog i Dansk Kulturhistorisk Museumsforenings årsmøde på Fuglsøcentret, Mols.

22.- 26. november: Dublin. Møde med henblik på forhandling om forlængelse af Irlands-udstillingen.

10.- 12. december: Glasgow. Møde med samtlige deltagere fra Bradford, Sterling og Glasgow Universiteter, Shetland Amenity Trust samt Vikingeskibsmuseet i Roskilde vedrørende Viking Unst projektets fremtid.

Bestyrelse

Bestyrelsen har i 2001 haft følgende sammensætning (FU: Forretningsudvalg):

For Roskilde Kommune:	Borgmester Jette Kristensen (formand) (FU) Ekspeditionssekretær Annie Larsen Lærer Birgit Pedersen
For Roskilde Amt:	Amtsborgmester Kristian Ebbensgaard (næstformand) (FU) Advokat Flemming Damgaard Larsen Amtsrådsmedlem Karsten Rasmussen
For Nationalmuseet:	Rigsantikvar Steen Hvass (FU) Seniorforsker Ole Crumlin-Pedersen Museumschef Carsten U. Larsen Direktør Walther V. Paulsen (FU) Bankdirektør Arthur Schmiegelow Professor Olaf Olsen
For Orlogsmuseet:	Afdelingsleder ved NMU Flemming Rieck
For Handels- og Søfartsmuseet:	Museumsdirektør Hans Jeppesen
For Vikingeskibsmuseets Venner:	Hofmarskal, kammerherre Søren Haslund-Christensen

Bestyrelsen repræsenteredes i Amtsmuseumsrådet af Flemming Damgaard Larsen.

Museets bestyrelse har gennem året forberedt en ændring af vedtægterne vedrørende bestyrelse og forretningsudvalg.

Fra januar 2002 reduceres antallet af bestyrelsesmedlemmer fra 15 til 8. Den fremtidige sammensætning af bestyrelsen vil således blive:

- Roskilde by's borgmester, samt et medlem udpeget af byrådet.
- Roskilde amtsborgmester, samt et medlem udpeget af amtsrådet.
- Formanden for foreningen Vikingeskibsmuseets Venner.
- Et medlem udpeget af Nationalmuseet
- To eksterne medlemmer, udpeget af repræsentantskabet.

Forretningsudvalget nedlægges. Til gengæld oprettes et repræsentantskab, der sammensættes af personer med internationalt udsyn og vide lokale, erhvervsmæssige, politiske og faglige berøringsflader.

Årsberetning 2001

© Vikingskibsmuseet i Roskilde

ISBN 87-85180-50-5

Fotografier: Werner Karrasch, på nær side 10: Kasper Thyge
og side 26: Hans Peter Jelshøj Holm Nielsen

Redaktion og tilrettelæggelse: Max Vinner, Keld Hansen og Martin Brandt Djupdræt

Tryk: Gullanders Bogtrykkeri a-s. Skjern

Vikingskibsmuseet i Roskilde
Vindeboder 12
DK - 4000 Roskilde
tlf: 46 300 200
fax: 46 300 201
e-mail: museum@vikingskibsmuseet.dk
www.vikingskibsmuseet.dk

Omslag: Ottar på Roskilde Fjord